

SVENSKA
TRÄDGÅRDSFÖRENINGENS
TIDSKRIFT

1878.

UNDER MEDVERKAN AF FLERE TRÄDGÅRDSODLARE
OCH NATURFORSKARE

REDIGERAD AF

AXEL PIHL

OCH

JAKOB ERIKSSON

FÖRESTÅNDARE FÖR SVENSKA TRÄDGÅRDS-
FÖRENINGENS TRÄDGÅRD OCH ELEVSKOLA.

FILOSOFIE DOKTOR.

STOCKHOLM
SAMSON & WALLIN.

våren utan drifning, hvarigenom denna art är af särdeles stort värde såsom blomsterväxt för denna årstid.

Förenämnda arter, hvilka alla äro skönblomstrande och äfven genom sitt vackra bladverk mer eller mindre prydliga, äro visserligen väl förtjänta af att odlas, men vissa sorter fordra en tämligen omsorgsfull skötsel och äro därjämte dyra i inköp samt blomma ofta först efter mångårig skötsel. De öfverträffas i flere afseenden af de många på senare tider uppdragna trädgårdsformerna, emedan dessa i allmänhet blomma rikt redan vid några få års ålder och deras blommor växla i de flesta färger; välukt sakna dock nästan alla. Några bland de förnämsta torde vara följande: *Alarm*, *Atrosanguineum*, *Baronesse Rothschild*, *Gabriel Liebig*, *Hippolyte Van de Woestyne*, *John Waterer*, *Lady Eleonore Cathcart*, *Lady Grenville*, *L. L. Liebig*, *Minnie*, *Mrs John Waterer*, *Mrs William Bovill*, *Neige et Cerise*, *Purity*, *Star* samt *The Queen*, förutom den å förestående Tafel afbildade.

(Forts.)

Om trädgårdsböornas rätta kännedom.

Af Hampus von Post.

Då det så väl inom vårt land som ock till stor del i utlandet, lika mycket bland allmänheten som bland trädgårdsmästare, ja till och med de mera vetenskapligt bildade, saknas en riktig kännedom om dessa bönor, deras olika sorter eller varieteter — något som tydligast framgår af läroböckerna i trädgårdsskötsel — har jag trott, att ett meddelande därom ej skulle vara utan gagn. Jag är viss om att en dylik kännedom är för hvar och en ganska lätt att vinna, om man blott går till väga på ett rätt sätt. Man bör först lära sig urskilja de större grupperna, sedan äro de särskilda slagen inom dessa jämförelsevis mycket lätta att bestämma.

Inom vårt land odlas blott tvänne arter af släktet *Phaseolus* LIN., hvilka på svenska böra kallas *trädgårdsbönor*, nämligen 1 *Phaseolus multiflorus* LAMARK, på svenska *rosenbönan*, och 2 *Phaseolus vulgaris* LIN., på svenska *vanliga trädgårdsbönan*.

I. *Rosenbönan* (*P. multiflorus* LAMARK) är lätt känd på sina mångblommiga blomklasar (6- till 10-pariga) och stora blommor. De allmännast spridda sorterna däraf äro *var. coccineus* med röda blommor och gredelina svartfläckiga frön, *var. bicolor* med rödt segel samt hvita

vingar och köl, *var. niger* med röda blommor och svarta frön, samt *var. albus* med hvita blommor och hvita frön.

Af denna art finnas inga lågväxande sorter, motsvarande följande arts krypböner, ej håller några mera afvikande former. MARTENS, hvars utmärkta monografi *Die Gartenbohnen* (2:te Ausgabe, 1869) utgör grunden för så väl denna som följande arts rätta kännedom, anför blott 8 varieteter; mig äro numera omkring 12 sådana bekanta, ehuru för den vanliga trädgårdsodlingen endast fyra af dem hafva något intresse.

Den *hvita rosenbönan* förblandas städse med följande arts hvita, men sällan så stora böner och inordnas i fröhandelskatalogerna bland de turska bönorna under många växlande namn ss. jätteböna, rysk stångböna m. fl. Den kan för öfrigt mycket väl användas på samma sätt som de vanliga turska bönorna.

II. Vanliga trädgårdsbönan (*P. vulgaris* L.) skiljes lätt från föregående genom sina fåblommiga blomklasar (2- till 4-pariga) samt små blommor och frön.

LINNÉ ansåg denna art bestå af två skilda former och kallade de högväxande *P. vulgaris*, under det han kallade de lågväxande *P. nanus*. Redan för länge sedan har man dock erfarit, att mellan dessa ej finnes någon åtskilnad, då af samma varietet kunna förekomma både hög- och lågväxande sorter. För odlaren äro dock dessa olika sorter af mycken vikt att särskilja. Bäst är att efter stjälkens höjd urskilja tre former:

- a) *högväxande (elatus)*, 10—12 fot (3—4 meter), eller *stångböner*,
- b) *medelhöga (brevis)*, 3—5 fot (1—2 meter), eller *pålböner*,
- c) *lågväxande (nanus)*, $\frac{1}{2}$ — $1\frac{1}{2}$ fot ($\frac{2}{10}$ — $\frac{5}{10}$ meter), eller *krypböner*.

De medelhöga kallas hos oss oftast halfstammiga, emedan de erfordra endast halfhöga stänger eller pålar till stöd.

Med afseende på baljornas olika beskaffenhet förekomma af trädgårdsbönan, alldeles som af ärterna, olika sorter. Somliga ha under köttets yta en tjock och fast inre hinna (membran, pergament eller skal), som vid kokning icke mjuknar; sådana sorter kunna blott användas (oftast likväl efter fullmognad) till »spritning» och bära därför betecknas såsom *sprithöner*. Till dem höra de flesta hos oss odlade krypböner, ehuru ej alla. Andra sorter hafva baljor, som sakna denna fasta hinna. De motsvara altså sockerärterna och mjukna liksom dessa vid kokning. De kallas hos oss turska (turkiska) böner, men bära i full enlighet med ärterna kallas *sockerböner*. Af dessa sockerböner finnas flere olika former, och då dessa på olika sätt användas till matlagning, har man att benämna dem med skilda namn. De former, som hafva stora och breda böner, kallas företrädesvis *skärböner*, och de största och bredaste af dem *svärdsböner*. Vid tillredningen skäras dessa i tunna fina strimlor, vanligen snedt öfver baljorna. Andra former hafva väl tjockare eller köttigare, men på samma gång smalare böner, som kunna

mellan fingrarne brytas i fyrkantiga, $\frac{1}{2}$ tum långa stycken eller skäras på samma sätt tvärs öfver. De kallas *brytbönor* (tyskarnes »Brechtbohn»). Mycket tjockköttiga sådana bönsorter har man dess utom benämnt för det tjocka köttets skull *späckbönor*. Dessa sorter sockerbönor äro vanligtvis alltid gröna, men det gifves äfven sådana som hafva gula skal, redan såsom omogna, och dessa kallas *vaabönor*. Äro dessa, såsom mycket sällan är fallet, hvita, så få de namn af *hvita vaabönor*. Alla dessa former äro dock blott förändringar af sockerbönor, och af dem användas till matlagning de omogna baljorna, icke de mogna fröna.

Den vanliga trädgårdsbönan odlas öfver hela jorden med undantag af de nordligaste delarne. Af den samma användes, som antydt är, dels de omogna baljorna, dels de mogna fröna. Till följd af den vidsträckta odlingen, samt måhända äfven däraf att från början tvänne eller flere olika arter hybridiserat — den verkliga orsaken är ännu icke utredd — ha en stor mängd olika sorter (varieteter) uppkommit och dessas antal ökas väl ännu alltjämt. Man torde kunna uppskatta de för närvarande bekanta till omkring 300. För bönodlaren är kännedomen om dessa sorter af stort intresse och af mycken nytta. Endast genom att välja de för ändamålen och för trakten lämpligaste kan han vinna hvad han önskar. Han behöfver likväl icke därför lära känna dem alla.

Bönorna äro mycket näringsrika, mera än ärter, och gifva hög afkastning; en del skänka genom sina vackra färger och sin rika formförändring odlaren ett stort nöje. De hafva därför så väl af botanister som af praktiska trädgårdsodlare blifvit mycket noggrant och väl studerade, ehuru först med nyaste tidens samfärdsel och utställningar de fullständigaste erfarenheterna och sammanjämkningarna kunnat åstadkommas. Det finnes få andra växtslag, hvarom man hunnit få en så omständlig kännedom som om trädgårdsbönan varieteter, men denna kännedom är, såsom i början anmärktes, bland dem det egentligen tillhör ännu ringa beaktad. Orsaken är lätt insedd. Vi hafva nämligen icke för vårt land tillgång till korta, tydliga och enkla beskrifningar öfver de särskilda sorterna, ej håller lämpliga figurverk, hvarefter trädgårdsbönor eller många andra af våra kulturväxter kunna lätt och noggrant bestämmas, utan man måste låta sig nöja med de benämningar, som handelskatalogerna erbjuda. Dessa äro nog i många hänseenden goda nog, men stundom både oriktiga och missledande. Om nu dessa namn äro rätta eller icke, om sorterna äro nya och förut okända eller gamla bekanta, kan man icke afgöra förr, än man själf varit i tillfälle att granska och efter beskrifning eller figurer bestämma dem.

Ehuru bönnornas varieteter först ordnades af SAVI (1822) och sedermera af FINGERHUT (1835—36), var det dock egentligen genom MARTENS

ofvan anförda, verkligt klassiska arbete, som deras systematiska kännedom blef samlad och ordnad. Blott ringa har sedan dess kunnat tilläggas, ehuru nya sorter tid efter annan tillkommit. Dessa låta sig dock alla inordna i de af MARTENS gifna grupperna. Dessa gruppers namn hafva väl af senare författare ss. ALEFELD, *Landtwirtschaftliche Flora oder die nutzbaren Kultur-, Garten- und Feldgewächse Mittel-Europas* (Berlin, 1866) och KÖRNICKE, *Die Cerealien etc.* (Bonn, 1873) blifvit i någon mån och med rätta ändrade, hvarjämte mycket nytt tillagts, men i det väsendtliga är dock anordningen den samma som hos MARTENS. Framställningen i det följande sker hufvudsakligen efter dessa nu anförda skrifter. Alla sorter trädgårdsbönor inordnas dels efter *baljornas*, dels efter *frönas* form uti 7 stora grupper, ofta uppfattade såsom underarter (*subspecies*) och omfattande hvar och en ett större eller mindre antal sorter, som bäst skiljas genom frönas olika färger. Dessa färgserier äro nära nog alldeles analoga eller hvarandra motsvariga inom de särskilda grupperna.

A. *Frön från sidorna hoptryckta eller plattade,*

<i>ovala</i> eller <i>aflånga</i>	Grupp I,
<i>aflånga-njurformiga</i>	Grupp II,
<i>nästän fyrkantiga</i>	Grupp III.

Grupp I. Phaseolus vulgaris L., sect. subcompressus AL.; halfplatta trädgårdsbönan eller kortast *halfplattbönan*; alldeles enahanda med *sect. vulgaris* MART.

Baljorna långa, plattade, ej mycket breda ($\frac{1}{2}$ — $\frac{3}{4}$ tum), raka eller något krökta, med lång ändspets. Frön större eller mindre, ovala eller något långlagda, men plattade, så att de blifva liggande på ena sidan.

De flesta till denna grupp hörande sorter äro normalt stångbönor, några medelhöga, men ett stort antal äfven låga. Flertalet äro spritbönor med fast inre hinna och användas såsom mogna. Blott några få äro sockerbönor. De odlas mycket ringa i vårt land, men utgöra den på varieteter rikaste gruppen bland alla. MARTENS anför 34 sådana, KÖRNICKE 46; jag tror mig känna omkring 70. De indelas i

- a) *enfärgade*, som hafva blott *en* färg (grundfärg),
- b) *zebrabönor*, grundfärgen belagd med olika färgade band eller längsfläckar,
- c) *panterbönor*, grundfärgen öfvertäckt mer eller mindre med oregelbundna, täta fläckar,
- d) *trefärgade*, grundfärgen belagd med en ljusare, oregelbunden fläckning och öfver denna mörka band och fläckar af en tredje färg.

MARTENS urskilde därjämte en femte afdelning, *punkterade* eller småfläckiga med mörk grundfärg och ljusa fläckar, men förde dit blott en enda sort. Denna sort jämte en stor mängd andra, hvilka voro MARTENS väl bekanta och af honom omnämnas såsom »omvända» (omvändt färgade) bönor, böra ej skiljas såsom en egen grupp, utan upptagas såsom oväsentliga formförändringar af de tvåfärgade. KÖRNICKE har här tillagt en underafdelning med blott 2 sorter, hvilka hafva nafvelsidan af bönan fläckad, liksom några i de sista grupperna. Efter grundfärgen anordnas de skilda sorterna, men ofta finnas flere varianter eller grader af samma färg och därjämte små egendomligheter i form, i nafvelringens färgning m. m., hvilket alt tjänar att känneteckna sorterna. Färgserien är:

1. svarta till mörkbruna,
2. blå, från violettbruna till gråblå,
3. bruna, från svartbruna till gulbruna,
4. röda, från svartröda till rosenröda,
5. gula, från brungula till gröngula,
6. hvita, sällan grönhvita.

Samma färgserie återfinnes mer eller mindre fullständigt i de öfriga grupperna. Med rätta håller MARTENS för sannolikt, att den vilda stamformen till bönorna, hvilken ännu är obekant, men troligast härstammat från vestra Asien, hade svarta frön och tillhörde denna grupp. De öfriga gruppernas svartfröiga sorter synas härstamma från skilda trakter af jordklotet, eller nå åtminstone där sin förnämsta utbildning och hafva blifvit därifrån spridda, ss. den svarta klotbönan från Kina. — Såsom högväxande, sent mognande spritbönor äro dessa varieteter mycket litet odlade i vårt land. De lågväxande kunna dock mycket väl hos oss odlas, men äro oftast mindre gifvande än dadelbönona (se Grupp V.) Den hvita varieteten, *P. vulgaris albus* HABERLE, odlades fordom hos oss mycket allmänt, men har småningom blifvit undanträngd och är numera nära öfvergifven.

Grupp II. Phaseolus vulgaris L., *sect. compressus* MART.; *platta trädgårdsbönan* eller kortast *plattbönan*.

Baljorna långa, mycket platta, $\frac{3}{4}$ —1 tum breda och däröfver, raka eller något krökta, köttiga, glesfröiga med kortare ändspets. Fröna vanligen stora, plattade, långsträckta, njurformiga (nafvelsidan inböjd) och vanligen från ena sidan litet krökta.

De flesta sorter inom denna afdelning äro normalt högväxande stångbönor med mycket breda baljor, och det är dessa, som hos oss egentligen odlas till skärbönor, till följd af de stora baljorna kallade *svärdsbönor* och *turska* (turkiska) bönor. De hos oss för detta ändamål

odlade äro i allmänhet sockerböner, som sakna den inre fasta hinnan (äro utan pergament eller skal), och bland dessa värderas mest de med hvita frön, under det de sorter, som hafva färgade frön, äro af lägre värde. Men äfven lågväxande sorter af dessa förekomma allmänt odlade hos oss, såsom den *låga holländska svärdsbönan*, hvilken blott är en *nanus*-form af *var. platyleucus* AL., eller af den *ordinära turska bönan* eller *vänliga hvita plattbönan*, som den egentligen borde heta. I södra Europa odlas såsom spritböner en mängd färgade sorter af denna grupp; antalet varieteter är dock jämförelsevis ringa. MARTENS anför 18, KÖRNICKE 13; mig bekanta äro omkring 27. De indelas i

- a) *enfärgade*, motsvarande dem i första gruppen,
- b) *bandiga*, motsvarande zebrabönorna,
- c) *brokiga*, motsvarande panterbönorna,
- d) *trefärgade*, motsvarande dem i första gruppen.

Grupp III. Phaseolus vulgaris L., *sect. gonospermus* SAVI; *kantiga trädgårdsbönan* eller kortare *kantbönan*.

Baljorna korta, raka eller krökta, knöliga med kort ändspets. Fröna små, korta, platta, nästan fyrkantiga eller vid ändarne liksom afhuggna.

Baljorna äro inom denna grupp förkortade, hvaraf fröna blifva så tätt sittande, att de hoptryckas vid ändarne och däraf lätt igenkännas. De flesta hafva smala baljor och små frön, hvarföre de ej äro så allmänt uppskattade af odlaren, men de anses finare i smak och förtjäna därför uppmärksamhet. Flertalet äro höga eller halfhöga, men många äfven låga, stundom blott 5—6 tum höga. De äro föga bekanta i Sverige, men många sorter lyckas här mycket väl och lemna god afkastning, där de odlas på rätt sätt.

- B. *Fröna tjocka och trinda, så att de rulla rundt om, då de läggas på ett slätt underlag,*
långa, <i>cylindriska</i> , <i>kölade</i>	Grupp IV,
» » <i>utan köl</i>	Grupp V,
korta, <i>oval</i> , <i>äggformiga</i>	Grupp VI,
nästan <i>klotformiga</i>	Grupp VII.

Grupp IV. Phaseolus vulgaris L., *sect. carinatus* MART.; *kölade trädgårdsbönan* eller kortast *kölbönan*. (MARTENS kallar den *kölbönan*.)

Baljorna krokiga, oftast rynkiga, trinda (ej plattade), mer eller mindre långa. Fröna långlagda, afstötta i ändarne, trinda eller rullande, men kölade (som en båt) på ryggen.

MARTENS känner blott två sorter af denna afdelning, båda halfhöga. De berömmas för sin finhet; den ena sorten skall vara tämligen

spridd i Tyskland. Jag har ej lyckats få se dem. En i senare åren hos oss spridd fläckig böna *Valentin-bönan* tillhör troligen denna grupp; altså blott trenne bekanta.

Grupp V. Phaseolus vulgaris L., *sect. oblongus* SAVI; *dadelformiga trädgårdsbönan* eller *dadelbönan*.

Baljorna långa (4—6 tum), raka eller föga böjda, trinda, valsformiga med lång ändspets. Frön tämligen stora, långlagda (2—3 ggr bredden), trinda och därför trillande, sällan hoptryckta.

Denna afdelnings sorter äro utmärkta af den långa baljan och de långlagda, trillande fröna. De allra flesta äro äfven låga eller krypbönor, mycket sällan sockerbönor. De odlas allmännast i sydliga Europa och där blott till spritning, emedan baljorna ha mycket tjocka, hårda skal, men också ej obetydligt i vårt land. De äro, liksom följande grupper, utmärkta för sina briljanta färger. MARTENS kände af dem 22 sorter, KÖRNICKE lika många; jag tror mig hafva iakttagit omkring 40. De indelas i

- a) *enfärgade*,
- b) *brokiga* blott på *nafvelsidan* (örnbönor),
- c) *brokiga*, motsvarande panterbönor,
- d) *halvfärgade*, brokiga, men *ena sidan grundfärgad*.

Egendomliga äro de halvfärgade äfven som de blott på *nafvelsidan* fläckade eller s. k. örnböorna, emedan deras teckning har någon likhet med en fläkt örn. Dadelböorna mogna i allmänhet tidigt och äro rikt gifvande, men alldeles för litet uppskattade och för litet kända i vårt land, där de, vanligen förväxlas med följande grupp.

Grupp VI. Phaseolus vulgaris L., *sect. ellipticus* MART.; *äggformiga trädgårdsbönan* eller kortare *äggbönan*.

Baljorna betydligt kortare än hos föregående (3—4 tum), trinda, valsformiga med lång ändspets. Frön korta, ägg-runda eller elliptiska ($1\frac{1}{2}$ —2 ggr så långa som breda), trinda och därför trillande, sällan något hoptryckta.

Hithörande sorter äro, såsom MARTENS med rätta uttrycker sig, endast förkortade dadelbönor, och oftast aldeles analoga med dem, men mogna vanligen tidigare. De flesta äro lågväxande (krypbönor), men visa stundom benägenhet att stiga i höjden. De äro oftast hårdskaliga, och sockerbönor saknas i allmänhet bland dem. Då de vanligen äro rikt gifvande, tidiga och mindre kinkiga på jordmån än andra, odlas de oftast hos oss, och flere sorter skulle väl kunna odlas på åkern i mellersta och södra delarne af landet. De indelas i

- a) *enfärgade*,
- b) *brokiga*, motsvarande panterbönor,
- c) *brokiga* blott på *nafvelsidan* (örnbönor).

MARTENS känner blott 16 sorter, KÖRNICKE 23; mig äro bekanta omkring 38. De äro stundom svåra att skilja från sorter inom Grupp I. Egendomligt är, att den helt röda sorten saknas bland dessa bönor, och att så väl bland dessa, som bland dadelbönor och klotbönor, de bandiga eller zebratecknade varieteterna nästan alldeles saknas¹. Några sorter af dessa utgöra våra vanligaste *bruna bönor*; den rätta sorten borde heta *guldgula äggbönan*.

Grupp VII. Phaseolus vulgaris L., sect. sphaericus MART.; klotformiga trädgårdsbönan eller blott klotbönan.

Baljorna korta, trinda, knöliga (af fröna) med kort ändspets. Frön mer eller mindre stora, nära klotrunda till äggformiga, trillande, nästan som ärter.

De flesta sorter äro högväxande eller stångbönor, men jämte dem finnas äfven medelhöga och låga. Många eller de flesta torde vara sockerbönor d. v. s. utan hård hinna. Fröna blifva vid kokningen lösa och mjuka, och hafva därför blifvit särskildt benämnda *smörbönor*. De äro otvifvelaktigt de ädlaste och utmärktaste af alla bönsorter, men också de svåraste att odla, i det de erfordra god jord och rik solvärme för att fullt mogna. De lyckas ej väl annat än i södra Europa; men några sorter hafva äfven blifvit odlade hos oss, ehuru med ringa framgång. De äro därför bland allmänheten föga kända. Först under senaste 50 åren hafva de i allmänhet blifvit uppmärksamade i Europa. De härstamma troligen alla från Kina. De indelas efter MARTENS i

- a) *enfärgade*,
- b) *brokiga*, motsvarande panterbönor,
- c) *brokiga blott på nafsvelsidan* (örnbönor),
- d) *halfvärgade*, ena ändan färgad.

MARTENS kände af dessa 18, KÖRNICKE 17; mig äro bekanta till samman omkring 24, ehuru jag ej sett alla af dem.

Genom att tillämpa en öfversigt, sådan som den nu här lemnade, skulle en riktig kännedom om de olika slagen af trädgårdsbönor kunna vinnas, bönorna inordnas i sin rätta grupp och benämnas med de särskilda gruppnamnen, hvilka just beteckna det, som man först behöver och vill veta om dem. Inom gruppen erhålla de sedan sitt rätta namn och upplysningsvis kännetecknas vissa sorter genom att särskildt tillägga: spritbönor, sockerbönor, skärbönor o. s. v. Att en dylik noggrann be-

¹ Sedan detta skrefs, har författaren likväl bekommit från VILMORIN i Paris både en sort *purpurroda äggbönor* (Haricot d'Orléans) och en sort *bandiga klotbönor* (Haricot zèbré gris), hvilket vitnar om att äfven dylika kunnat åstadkommas och finnas, ehuru de ej förut varit kända.

stämning af bönsorterna skulle vara till stort gagn och är i hög grad behöfelig, vill jag med ett par exempel visa.

Den vanligaste hos oss använda krypbönan, den s. k. bruna bönan, tillhör gruppen *ellipticus*, ss. var. *aureus* Zucca, som på svenska bör heta *guldgula äggbönan*. Inom samma grupp finnas dess utom flere närstående ss. *P. vulg. ellipt. v. aureolus* Mart., *lilla guldgula äggbönan*, som vanligast kallas *hundra för en böna*, samt den *runda guldbönan*, som jag ansett mig böra benämna var. *globaureus*, men som allmänt odlas i Sverige under namn af *gula prinsessbönan*, ehuru flere andra sorter äfvenledes benämnas prinsessbönor. Nu odlas någon gång, eller blott tillfälligt blandad med de vanliga, en annan liknande böna, som tillhör gruppen *oblongus* eller på svenska *dadelbönan*. Den utgör var. *icterinus* AL., och borde kallas *guldgula dadelbönan*, hvarigenom den undgick, såsom nu är fallet, att förväxlas med *guldgula äggbönan*. Men ej nog härmed. Äfven inom andra grupper finnas gula bönsorter, som städse förväxlas med den vanliga guldgula äggbönan, såsom bland *kantbönan* och de *halfplatta*. Så införas numera från Holland en stor myckenhet s. k. *bruna bönor*, hvaraf dock minsta delen tillhöra den guldgula äggbönan; ett stort antal, 5—6, andra sorter förekomma jämte dem. Genom deras kultur och bestämning har det nu visat sig, att de flesta tillhöra gruppen *subcompressus*, hvilken bönsort, så vidt mig är bekant, icke blifvit försökt till odling i Sverige, just därför att man icke kunnat skilja den från den vanliga guldgula äggbönan. De utgöra inom denna grupp (*subcompressus*) de halfplatta varieteterna *ochraceus* SAVI, *ferrugineus* H., *vitellinus* HABERLE, m. fl., men jämte de halfplatta förekomma inblandade äfven kantbönor, ss. *lentinus* A., *nankinensis* AL., *chrysogonus* A. m. fl., hvilka alla äro tämligen lätt igenkänliga.

Ett annat exempel att visa nyttan och behofvet af en bättre kännedom om bönsorterna torde äfven vara skäl att anföra. Jag har köpt frön till den för drifning ofta använda *svarta äggbönan* (vanligen, men orätt, kallad *negerböna*), men blott hälften af fröbönan voro af rätt slag; resten tillhörde den *svarta halfplattbönan*, som har helt olika egenskaper, men är den förra så lik, att man först genom största uppmärksamhet förmår skilja dem. Trädgårdsmästaren, som ej kan skilja dem, kallar dessa »urartade» eller helt enkelt dåliga, då han likväl bort från början kunna se, att sorten icke var den rätta.

Likaledes har jag flere gånger i stället för den i handeln vanliga s. k. låga *svarta vaxbönan*, var. *chamaebutyris* AL., som på svenska borde heta *svarta dvärg-klotbönan*, bekommit vid requisition flere, ja en gång ej mindre än 5 olika slag andra svarta bönor. Hvilken säker erfarenhet om dessa böners växsätt och afkastning kan väl vinnas efter odling af så blandade fröbönor!

Dylika exempel från andra sorter af trädgårdsböner kunde likaledes anföras, men de anförda torde vara nog att visa behovet af en bättre kännedom om dessa växter. Därmed vare icke sagdt, att alla odlare behöfde känna alla sorterna. Blotta kunskapen därom, att många till färgen lika sorter finnas, hvilka i öfrigt äro olikartade, torde i många fall till en början vara nog. Har blott uppmärksamheten blifvit därpå fäst, då kan man lätt i sådana fall, som synas misstänkta, gå till en noggrann bestämning af de olika sorterna efter en sådan i literaturen tillgänglig öfersigt som den här gifna. Finner man då uti ett fröprof jänte den rätta sorten en eller flere andra med helt olika vare sig sämre eller bättre egenskaper, så har man att skilja de olika slagen åt. De sämre förkastas eller odlas för sig själfva för något annat ändamål, hvarför de äro mera passande, än för det från början med odlingen afsedda.

De offentliga trädgårdsanläggningarna i Berlin¹.

Af L. A. J.

I nyare tider har man börjat fästa allt större vikt vid planterandet af offentliga promenadplatser och parker uti städerna. Väl skedde detta äfven fordom — ja redan på den tid, då historien och sagan räcka hvarandra handen, lät SEMIRAMIS uti Babylon utföra sina ryktbara »hängande trädgårdar» — och sedermera ha under alla tider mer eller mindre storartade trädgårdsanläggningar icke saknats. De hafva dock allt intill våra dagar varit såsom ett arkitekturs hjälpmedel allt för liflöst utförda. Växtverlden tvangs in i stränga geometriska former för att harmoniera med byggnadskonstens fordringar, och hvad naturen icke frivilligt ville medgifva, måste trädsaxen utföra. Sålunda uppstodo hos olika nationer de särskilda trädgårdsstilar, som lånat sina former från arkitekturen. Då sådana anläggningar ofta utfördes med den största prakt och inga kostnader skyddes samt konstföremål, springbrunnar m. m. användes för att yttermera öka effekten, vans väl det

¹ Denna uppsats har blifvit red. tillsänd i manuskript af dess författare, med uppgift att den förlidet år varit införd i Helsingfors Dagblad. Som den emellertid antagligen ej kommit till många svenska läsares kännedom och dess innehåll otvifvelaktigt är af intresse i flere afseenden, har red. ej tvekat att införa den i Tidskriften. Författaren, som särskildt gjort offentliga trädgårdsanläggningar till föremål för sina studier, har vistats en längre tid i Berlin; och äro sifferuppgifterna hemtade ur officiella källor.